

УДК 141.7: [130.2:796]

Білогур Влада

СПОРТ ЯК СУБСТАНЦІЙНА ОСНОВА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПАРАДИГМИ

Стаття присвячена спортивним цінностям, які виконують роль аксіологічного ґрунту вибору потреб, інтересів, переживань, цілей, планів, способів реалізації спортивної діяльності. Спортивні цінності відображають внутрішній стан буття людини у загальнонаціональному аспекті, так як вони є формою існування нації, індивідуального і вселюдського. Соціально-філософський аналіз свідчить, що саме тому спорт як субстанційна основа розвитку особистості надає смисл індивідуальному буттю, тому що спорт завжди трансформується у певних видах спортивної практики і виступає елементом самого життєвого процесу індивіда.

Ключові слова: спорт, спортивні цінності, субстанції, філософія спорту.

Білогур В.

СПОРТ КАК СУБСТАНЦИОННАЯ ОСНОВА РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ В КОНТЕКСТЕ ЕВРОПЕЙСКОЙ ПАРАДИГМЫ

Данная статья посвящена спортивным ценностям, которые выполняют роль аксиологической основы выбора потребностей, интересов, переживаний, целей, планов, способов реализации спортивной деятельности. Спортивные ценности отражают внутреннее состояние бытия человека в общенациональном аспекте, так как они являются формой существования нации, индивидуального и общечеловеческого. Социально-философский анализ свидетельствует, что именно поэтому спорт как субстанциональная основа развития личности оказывает смысл индивидуальному бытию, потому что спорт всегда трансформируется в определенных видах спортивной практики и выступает в роли элемента наиболее важных жизненных процессов индивида.

Ключевые слова: спорт, спортивные ценности, субстанции, философия спорта.

Bilogur V.**SPORT AS SUBSTANCE BASIS OF PERSONAL DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF EUROPEAN PARADIGM**

This article is devoted to sporting values that serve as the basis axiological choice needs, interests, experiences, goals, plans, ways to implement sports activities. Sporting values reflect the internal state of human existence in the national aspect, since they are a form of existence of the nation, individual and universal. Socio-philosophical analysis indicates that this is why the sport as a substantial basis for the development of personality has a sense of being an individual, because the sport is always transformed in certain types of sports practice and is an element of the life process of the individual.

Keywords: *sports, sporting values, substance, philosophy of sport.*

Спорт – це фундамент трудового і морального виховання людини, який формує цілеспрямованість, комплекс вольових компонентів, морально-етичні нормативи. Головні чинники спортивного успіху: 1) природа людини, його біологічні схильності; 2) працелюбство спортсмена, упертість і наполегливість на тренуваннях; 3) психологічна налаштованість на перемогу, яка задається згори (незрозуміле джерело сили); психологічні можливості, які керують нашим організмом.

Велику роль відіграють:

1. Мотивація спортсмена як одна з найбільш важливих ролей у досягненні результатів спортсменів. Проте не варто вважати це вирішальним чинником у досягненні успіху, оскільки необхідна тісна співпраця лікаря, психолога і тренера, що забезпечують створення гідного психоемоційного клімату в колективі, ефективну психодіагностику, що сприяє вибору оптимального стилю діяльності спортсмена з врахуванням типології нервової системи, особистісних особливостей особистості та спорту. Для початку доцільно навчити спортсмена мистецтву самоконтролю і саморегуляції, свідомо управляти собою на всіх етапах спортивної діяльності [1].

Агресія (анг. «aggression») – дія, поведінка, що спрямована на завдання фізичних чи моральних збитків майже до повного знищення об'єкта, трактується як результат, внутрішньо властивий

людині психологізм, що часто асоціюється з негативними емоціями. Існує низка концепцій, що розглядають сутність і витoki агресії: теорія інстинкту, що розглядає агресивну поведінку як вроджену (З. Фрейд); теорія спонукання, що означає потяг, спрямований на завдання шкоди іншому; теорія фрустрації – агресії (Доллард); теорія зміщеної агресії (Міллер); когнітивна модель, що в центр уваги висуває емоційні й когнітивні процеси, що знаходяться в основі цього типу поведінки; теорія агресії як соціального явища, а саме як форми поведінки, засвоєної в процесі соціального навчання [2].

Становлення агресивної поведінки – складний і багатограний процес, у якому діє чимало чинників; детермінується впливом сім'ї, товаришів, засобів масової інформації. Основні детермінанти агресії: фрустрація, провокація, расові витoki; зовнішні детермінанти агресії як особливості середовища чи ситуації, що підвищують можливість появи агресії як соціального явища. Агресія може підсилюватися чи подавлятися за рахунок тих аспектів ситуації, які впливають на ступінь і характер особистої самосвідомості. Зниження рівня особистої самосвідомості, що може бути описано в термінах процесів дезінгібіції чи деіндивідуалізації, сприяє виникненню агресії. Сильними детермінантами агресії можуть бути стійкі характеристики потенційних агресорів – особистісні риси, індивідуальні настанови й нахили. Дані досліджень засвідчують, що у багатьох видах спорту спортсмени виражають різноманітні схильності до агресії, вільно виражають свої агресивні тенденції, спрямовані навіть на вираження ворожості чи фрустрації.

Згідно з даними американських спортивних психологів, до особистісних рис спортсмена належить саме високий рівень агресивності, який знаходиться під контролем у спортсменів високого класу, високий рівень мотивації досягнення успіхів, екстраверсія, міцність характеру, авторитарність, емоційна стійкість, самоконтроль, впевненість у собі, схильність до ризику, незалежність і самостійність, комунікабельність, сенситивність, активність у подоланні перешкод. У цілому особистісні особливості, як і типологічні, потрібно враховувати при індивідуалізації спортивної діяльності. Роль чинника особистісних особливостей в успішності спортивної діяльності також розглядається при обговоренні проблеми надійності спортсмена [3].

Сама філософія олімпійського руху знаходиться на початковому етапі свого зародження [Речек, 1986], і, незважаючи на свою символіку, красу відкриття і ставлення до Олімпійських ігор, він не має своєї внутрішньої суті. Водночас має місце суперечність між реальною орієнтацією учасників олімпійського руху на прагматичні цінності й тими гуманістичними ідеалами і цінностями, які проголошує олімпійська філософія. На думку О. Групе, ці ідеали потрібно звести до таких характеристик: 1) концепція гармонічного розвитку особистості; 2) можливість удосконалення на шляху до високих спортивних досягнень; 3) принцип самодисципліни; 4) відмова від матеріальної користі; 5) етичний кодекс спорту; 5) формування спортивної еліти. На думку Групе (1985), у сучасному спорті практично ці ідеали все рідше використовуються в Олімпійському спорті: удосконалення вже не розцінюється вище перемоги на Олімпійських іграх; все рідше має місце орієнтація на гармонійний розвиток; небагато спортсменів є прихильниками єдності фізичного, інтелектуального й духовного розвитку особистості [4].

У цій ситуації вчені звертають увагу на те, що потрібно формувати обновлену концепцію Олімпійського руху, яка враховувала б усі тенденції глобального розвитку цивілізації, ставлять питання про розробку як «нової філософії олімпізму» [Ленк, 1982; Boulongne, 1993; Leiper, 1980; Lenk, 1980; Parry, 1989 и др.], так і самої ролі спорту в сучасному світі у цілому [Ердем, 1992]. Крім того, сьогодні висловлюється думка, що соціокультурна ситуація потребує послаблення гуманістичної орієнтації олімпійської філософії, відмови від раніше проголошених цінностей. Деякі вчені вважають, що сьогодні неможливо виконати «вимогу універсальності», яка була б пов'язана з очікуванням у кожній людині ідеалу всебічно й гармонічно розвинутої особистості і здійснення цього ідеалу – поєднання розумових фізичних і моральних норм і принципів [Volkwein, 1995]. Висловлюється думка про те, що морально-етичне начало вже не є провідним у олімпійському русі, що на перший план виступають реалістичні, прагматичні тенденції, які мають місце у ХХІ столітті, – це симбіоз спорту і бізнесу в глобальному масштабі [Гуськов, 1996]. Тому в сучасних умовах потрібно посилювати гуманістичну спрямованість олімпійської філософії, більш чітко визначити гуманістичні цілі і пріоритети. Так, неодноразово

ставилося питання змінити олімпійський девіз: «Citius. Altius. Fortius», оскільки він формує у спортсменів бажання добитися перемоги будь-якою ціною, часто шляхом порушення здоров'я чи морально-етичних принципів. Тому необхідна нова філософія спорту в цілому, в основі якої краса і гармонічний розвиток особистості. Гуманістичні тенденції у світі спорту пов'язані з формуванням краси, тілесності, здоров'я людини. Сьогодні, на жаль, відсутня концепція цього формування. Розкриття аксіологічного потенціалу філософії спорту є важливою задачею у формуванні ціннісної мотивації здорового образу життя сучасної молоді. Сьогодні потрібна така філософія спорту, яка б могла б розкрити духовно-моральний, гуманістичний потенціал філософії і втягнути фундаментальні смисли філософії у ціннісну орбіту життя спорту сучасної молоді. Філософський дискурс є найбільш адекватним у дослідженні проблем спорту, оскільки розкриває антропологічну, аксіологічну, метафізичну, онтологічну глибину, неоднозначність і багатовимірність спорту як соціального і культурного феномена.

Сьогодні в умовах глобалізації спорт є невід'ємною частиною глобальної культури, а поняття «великий спорт» перетворилося на легітимну частину поняття «велика політика». Спорт у сучасному світі виконує роль впливової сили, здатної як консолідувати, так і роз'єднати великі групи людей. Отже, потенціал спорту щодо створення колективних ідентичностей не міг залишитися поза увагою творців Європейського проекту, оскільки «зі вступом людства в постіндустріальну епоху спорт у масовій свідомості людей став дедалі більше виражати соціальну та культурну солідарність народів» [5]. Як зазначає Н. Пеллагеша, саме спорт є важливим елементом культури та одним із найпоширеніших видів діяльності в європейських країнах, ним займаються постійно, час від часу, люди похилого віку, люди з обмеженими можливостями, діти, молодь та дорослі. Близько 20% населення в перших 15 країнах-членах ЄС є членами спортивних клубів. Інакше кажучи, в 700 000 спортивних клубах Європи займаються спортом близько 70 мільйонів осіб. Як найбільший соціальний рух у країнах-членах Європейського Союзу він пов'язаний не тільки із соціальною та культурною сферами, а й з бізнесом, наприклад, 36% світової спортивної торгівлі відбувається в Європейському Союзі. Попереду тільки Сполучені Штати, які мають 42%. Як

підкреслює в дослідженнях та аналітичних матеріалах Єврокомісія, спорт має безпосередній стосунок до економічного розвитку об'єднання, оскільки він пов'язаний із здоров'ям, а отже, з рівнем соціальної та трудової активності громадян та витратами на медицину. У спортивних клубах, школах, на групових заняттях «переборюються» культурні відмінності, що сприяє соціальній інтеграції. Завдяки спорту встановлюються контакти не тільки між професійними спортсменами з різних країн, а й між пересічними громадянами різних країн. Що стосується ролі професійних спортсменів, то вони, з одного боку, сприяють ідентифікації громадян з власними державами-націями, а з іншого – примушують думати наднаціональними та глобальними категоріями. Участь представників різних етнічних груп у складі єдиної спортивної команди зміцнює міжетнічну солідарність і толерантність у суспільстві. Крім того, люди, які займаються спортом у вільний час, роблять це і поза національними кордонами. Таким чином, якщо «брати до уваги розміри спортивної індустрії в Європі, спорт, якщо його культивувати на пан'європейському рівні, спроможний відігравати об'єднуючу роль» [6].

Література:

1. Kretchmar R. Scott. Practical philosophy of sport and physical activity. Champaign, IL : Human Kinetics, 2005. – P. 91.
2. Morgan William J. The Philosophy of Sport: A Historical and Conceptual Overview and a Conjecture Regarding Its Future // Jay Coakley and Eric Dunning (eds.) Handbook of Sports Studies. – London : Sage, 2003. – P. 205–212.
3. Ібрагімов М. «Філософія спорту»: чи буде плідною філософія на ниві спорту? / М. Ібрагімов // Молода спортивна наука України. – 2011. – Т. 4. – С. 54.
4. Абдулкаримов С. А. Спорт и культурная идентичность в обществе: история и современность / С. А. Абдулкаримов // Этническое обозрение. – 1994. – № 5.
5. Edensor T. National Identity. Popular Culture and Everyday Life. Oxford / T. Edensor. – New York, 2002. – С. 74.
6. Пелагеша Н. Україна у смислових війнах постмодерну: трансформація української національної ідентичності в умовах глобалізації / Н. Пелагеша. – К. : НІСД, 2008. – 288 с.